

Déri Balázs

„Szép harmóniák, új dallamok”

Az új *Baptista gyülekezeti énekeskönyv* — XI.

Még a XIX. századi (a 651–652-es csoportokba besorolt) angol (és kisebb számban amerikai) dallamok közt is akad a régies rövidsorosokból. A kis szótagszámú négy-sorosokban eleve „nem bontakoztathatja ki magát” a túltengő újat akarás, és így talán öntudatlanul is érvényesül a hagyományos egyházi ének fegyelme.

Baptista énekeskönyvnmzedékek óta igen népszerű (és a különböző angol felekezetekben is elterjedt) a „Belmont” (1812),¹ az angolszász világban általános „St Peter” (1836)² és „St Agnes (Durham)” (1866)³ és a ritkább (talán a túl sok hangismétlés miatt elúnható) „Pentecost (Boyd)” (1864),⁴ a metrikailag (szótagszámában) a hagyományos dallamoktól eltávolodó „Bullinger” (1874)⁵

Déri Balázs zenetudós, klasszika-filológus, középkorkutató, az ELTE BTK Latin Nyelvi és Irodalmi Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára.

¹ BGy309 (HH400 *Szent érzelem tölti keblem*, ÚH200 „... szívem”; magyar szövege a BGy309 adatai szerint ismeretlen szerző verséből fordítattott): W. Gardiner *Sacred melodies* című gyűjteményéből (1812), (87/87), 3/4 (6/4), NEH89/1. Nem Samuel Webbe katolikus orgonista darabja, ld. MEZ XIII (2005/2006) 264.

² BGy330 (=ÚH219): CM, 4/4, NEH242, 374. Ld. MEZ XIII (2005/2006) 485. A dallam arról nyerhette nevét, hogy az osztrák származású zeneszerző, Robert A. Reinagle (1799–1877) oxfordi anglikán templomi orgonista volt. E dallamát a híres *Amazing grace* (1779) írójának, a metodista lelkész John Newtonnak egyik verséhez írta (*How sweet the name of Jesus sounds*), amely rendszeresen benne van az angol-amerikai protestáns énekeskönyvekben (így NEH374). Olney anglikán lelkészét korábban, MEZ XIII (2005/2006) 250., sajnálatos sajtóhibával John Cowpernek „neveztem el” (ugyanott William Cowpert „Cooper”-nek.) Az új baptista énekeskönyv tévesen még mindig Newton versének tartja a fenti dallamhoz a magyar könyvekben társított szöveget, holott Csomasz Tóth Kálmán, aki a „bethániás” ének fordítását (Hozsanna145, Kecskeméthy István: *Mily jó, ha bűntől már szabad*) a református énekeskönyvbe (RÉ467) igazította, már régen tisztázta (ld. CSOMASZ TÓTH KÁLMÁN: *Dicsérjétek az Urat*, 226), hogy a szövegíró, Philipp Friedrich Hiller (1699–1769) svábföldi pietista, ld. MEZ XIII (2005/2006) 41., 44.

³ BGy356 (=ÚH232): az anglikán dallamszerző J. B. Dykesről a sorozat egy későbbi részében (újonnan fölvetett dallamai kapcsán), CM, 3/4 (6/4). Magyar baptista szövegéről ld. MEZ XIII (2005/2006) 485. A dallamot nem hozza a NEH, míg pl. angol-amerikai baptista és más énekeskönyvekben nagyon is megtalálható, mégpedig az anglikán lelkészből 1847-ben katolizált Edward Caswall (1814–1878; két, újonnan fölvetett szövege miatt később írok róla) szövegével (*Jesus, the very thought of Thee*, Clairvaux-i Szent Bernát *Jesu dulcis memoria* kezdetű versének parafrázisa). Kár, hogy ezt nem társították hozzá! (S kár, hogy az Ó, Jézus, emlékezni rád magyar katolikus népének szövege nem húzható rá a dallamra, mert az LM-ben íródott.) Csak a dallamtól, és nem a Caswall-szövegtől idegenkednek talán az anglikánok, hiszen Gordon Archbold Slater (1896–1979) a lincolni (anglikán) székesegyház orgonistája archaizáló „St Botolph” dallamával nagyon is éneklék (NEH385).

⁴ BGy250 (=ÚH162): LM, 3/4. Az anglikán dallamszerzőről ld. MEZ XIII (2005/2006) 413., 13. jz. Az énekeskönyv a „rátett” szöveg eredetijének a hernhuti Zinzendorf grófot jelöli meg.

⁵ BGy188 (=HH617=ÚH478): ld. MEZ XIV (2006/2007) 289., (85/83), 3/4. Az 1933-as anglikán énekeskönyv (The English Hymnal) függelékben (18) tartalmazta.

s az „Evening prayer (Stainer)” (1898)⁶ egytől egyig anglikán dallam. Nem különbözik tőlük a Miss L. E. Broadwood (1858–1929) „népi” gyűjtéséből származó, „hagyományos” dallam („Warwickshire Ballad”), a „Shipston” sem.⁷

Mint majd látjuk, az új énekeskönyv szerzői még számos hasonló dallamot meghonosíthatónak találtak.⁸

Bár a „kottakép” első látásra általában olyan, mint egy XVI–XVIII. századi rövidke dallam, hamar kiderül, hogy nehéz lehet vagy lehetetlen nem anakronizmusként használni egy valószínűleg már kiüresedett zenei formát. Talán valamelyest „megy”, ha a szerző pusztán a szöveget hordozó zenei formát akar. A baj akkor következik be, ha azt rendes romantikus gondolkodással kifejezővé: személyessé, áhítatossá vagy épp ünnepivé, patetikussá akarja tenni. (A romantikus harmóniamenetek szakmai kívánalmáról ne is beszéljünk.) Egy tekintetben nem teljesen anakronisztikus az elképzelés: a romantikában megvan a historizálásnak mint az eredetiség kiegészítő ellentettjének szellemi igénye —ilyen fokig először a gondolkodástörténetben, s a reneszánsz antikvitás-mániájától vagy a zeneszerzésben a barokk prima és secunda prattica megkülönböztetéstől igen eltérően—, a visszanyúlás akár az elképzelt középkorig vagy más, ismerni vélt régebbi korhoz. Az egész zenetörténetet szem előtt vagy fülben tartó mai zenei életünk elméleti kiindulópontjánál vagyunk! Természetesen nem mindegy az eredmény: egy Brahms-féle egyházas hangzás, vagy egy egy helyben topogó, esetleg céltalanul ugrabugráló dallam.

⁶ BGy194 (=ÚH483): (87 87), 4/4. A londoni (anglikán) Szent Pál-katedrális orgonása, Sir John Stainer (1840–1901) számos 4/4-es rövidsoros dallamot-dallamocskát szerzett; vagy egy tucat ma is forgalomban van; a szöveg (1852) írója, C. F. Alexander (1818–1895) „írországi anglikán lelkész, majd püspök, később érsek felesége.” Mindkettőről: CSOMASZ TÓTH Kálmán: *Dicsérvjétek az Urat*, 221–222). Korábban —MEZ XIII (2005/2006) 486— tévesen írtam, hogy az ének „bethániás”, hiszen a Csomasz Tóth Kálmán szerkesztette énekeskönyvben jelent meg először (RÉ299: *Jézus hív, bár zúg, morajlik*). Az anglikán énekár (NEH200) Szent András, Skócia védszentje ünnepére hozza az anglikán orgonista Edward Henry Thorne (1834–1916) egyszerű „St Andrew (Thorne)” (1875) dallamával, így találjuk más angol énekeskönyvben is (pl. a pünkösdi Redemption Hymnalban —1951 óta sok kiadás— 564. sz.), míg pl. az amerikai Baptist Hymnal (1975) William H. Jude 1887-es „Galilee” dallamával adja a szöveget. A szabadegyháziak természetesen nem Szent András ünnepére javasolják.

⁷ BGy253 (=ÚH168, *In the Cross of Christ I glory*, Csomasz Tóth Kálmán és Papp Ákos ford., RÉ230: *Áll a Krisztus szent keresztyje*), LM, 4/4, NEH360 (John Henry Newman szövegével); 397 (Bowring verse a „Wychbold” dallammal”). John Bowringról (1792–1872), a nyelvzseni politikusról ld. CSOMASZ TÓTH Kálmán: *Dicsérvjétek az Urat*, 129–130. A vallási kérdésekben máskor pontos jeles himnológus elfelejti közölni, hogy Bowring a kor leghíresebb (régí puritán családból származó) unitárius személyisége. Állítólag száz nyelven (valamelyest magyarul is) beszélt, s még százat értett. Sok nyelvről fordított, különösen a népköltészetet kedvelte. Ő fordította angolra (német közvetítéssel) az első magyar költészeti antológiát, 1866-ban Petőfi is. 1832-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja volt. Mint Honkong kormányzója a gyarmati adminisztráció több mint erőskezű alakja volt. Szülővárosában temették el, sírján e híressé vált énekének kezdősora áll. Valóban szabadelvű volt: a parlament tagjaként harcolt a katolikusok egyenjogúságáért. Egyik leánya apaca lett.

⁸ Csak az előző jegyzetben említett Stainertől újabb négyről ld. a sorozat egy későbbi részében.

A presbiteriánus eredetű „St Crispin” (1863)⁹ sem felekezeti hovatartozás miatt gyenge darab tehát: nincs invenciója föloldani az ellentmondást. Még inkább kérdéses, ha a dallam olyan patetikusnak szánt zenei gondolatot kell hordozzon, mint az evanglikál kereszténység emblematisz szövegének kezdetéről elnevezett „Just as I am” (1892)¹⁰ —anglikán szerzőjű— dallam.

⁹ BGY380 (=ÚH261) és 456 (=ÚH328), LM, 3/4. Ld. MEZ XIII (2005/2006) 486. A dallamszerzőről, Sir George Job Elvey-ről később (új dallama miatt). A szövegíró, William Walsham How (1823–1897) anglikán püspök volt. A szegények lelkésének egy borongós walesi dallammal énekel 1867-es szövegéről (*O Jesus, Thou art standing, outside the fast closed door*, RÉ457=ÚH493=BGY228: *Ó, Jézus, árva csendben*) ld. CSOMASZ TÓTH Kálmán: *Dicsérvétek az Urat*, 221–222). Sem ezt, sem a fenti, BGY380 szövegét („bethániás” ének, Hallelujah!375: *Végig megálld a nagy tusát*) nem tartalmazza a NEH, de a régi, 1933-as kiadás (és utányomásai) még igen. Annál inkább éneklük ma is (talán négy másik mellett) How Mindenszentekre íródott *For all the Saints* énekét (1864), mégpedig R. Vaughan Williams (1872–1958) egy nagylélegzetű dalával —„Sine nomine” (1906), (10 10 10 4); ezt a dallamot magyar baptisták menyegzői kórusénekként ismerik (Páth Géza teológiai tanár szövegével), EV 368–369. A szentekről szóló (egyébként protestáns szempontból is kifogástalan) szövegtől nem feltétlenül irtóznak még baptisták sem, legalábbis Amerikában (BH144).

¹⁰ BGY233 (=ÚH145): (88 86), 3/4, ld. MEZ XIII (2005/2006) 486. A „bethániás” (Hallelujah!11=RÉ460: *Amint vagyok, sok bűn alatt*) ének 1834-ben íródott szövegének keletkezéstörténetéről ld. CSOMASZ TÓTH Kálmán: *Dicsérvétek az Urat*, 223–224. A korárett, hétévesen yorki énekesfiú, majd ugyanott 12 éves korától s utána más fontos helyeken templomi orgonista, kiváló anglikán egyházzenesz Sir Joseph Barnby (1838–1896) példája mutatja, hogy a jó neveltetés és a kiváló ízlés (Bach-passiók vezénylése, a Parsifal bemutatása) sem segít, ha valaki akkor próbál egyszerűlamú gyülekezeti éneket szerezni, mikor a kor hiteles zenei nyelve erre alkalmatlan. (A tehetség, természetesen, a lehetetlenen belül is a legjobbat nyújtja, méltó is e dallam a sikerre; nem tagadható meg tőle a nemesség elismerése.) A felekezeti különbségekről is nehéz beszélni, ha különböző felekezeteknek készit valaki énekeskönyvet, mint pl. Barnby 1893-ban a skót szabadegyháznak. 246 egyházi énekét 1897-ben egy kötetben adta közre. Egyébként a londoni Norwood temetőben Charles Spurgeon, a neves baptista prédikátor közelében fekszik.

Rendkívül tanulságos összevetni a különböző protestáns énekeskönyvekben a szöveghez társított dallamokat. A szöveg, az ébredési mozgalmak teológiai látásának pontos kifejezője (időponttal megragadható megtérés-élmény, újjászületés), akár az evangelizációs alkalmak „előrehívás” aktusának kísérőjeként is megkerülhetetlen a baptista, metodista, vagy az evanglikál, ill. az evanglikál vonásokat a hagyományos egyházi kegyességbe integrálni akaró felekezetek énekanyagában. A NEH294 egy semleges, fő-le dallamvezetésű, a szokott angol háromnegyedes ritmikát utánérvő dallamot ad („Saffron walden”, 1890) Arthur Henry Brown (1830–1926) anglikán egyházzenesztől, aki az oxfordi mozgalomhoz kapcsolódva, a Londoni Gregorián Társaság tagjaként a gregoriánnak az anglikán zenébe való visszaállítása egyik élharcosa volt, míg az amerikai, mérvadó Baptist Hymnal (1975) két vagy inkább három dallamot társít hozzá. A legérdemlegesebbet (BH187 az eredeti 6 versszakkal), vagyis a „Woodworth” (1834) dallamot az amerikai baptista William Batchelder Bradbury (1816–1868) szerezte, ld. róla MEZ XIV (2006/2007) 288. és 29. jz. Most a baptista ifjúsági énekgyűjtemény közvetítésével (ÉÚ132) mint a szabadegyházakban az utóbbi évtizedekben (?) emlékezetem szerint úgyis elterjedt éneket fölvtették a gyülekezeti énekeskönyvbe is, igaz, más, valamivel frissebb fordítással (BGY217: *Amint vagyok, csak úgy jövök*). Az amerikai énekeskönyv (BH243) a „Just as I am” dallamot egy az első négy szót illetően megegyező s egyébként is hasonló tematikájú 1887-es szöveggel (Marianne Hearn) énekelteni. Végül az eredeti szöveget Philipp Landgrave „Tabernacle” (1968) avított könnyűzenei (de annak is hitvány), vagy inkább közönségesen érzi szalonzenei dalával is közli. (Csak 3 strofát — a szöveg úgyis csak zavar...)

Csak a rövidsorosság külső formai jegye köt ide néhány XX. századi dallamot. A „Glenfinlas” dallam ráadásul a dúr jellegű kelta ötfokúságot, *dlsl*d záró horolata is bizonyos valamilyen kelta népies dallamot próbált imitálni.¹¹

A terjedelmesebb, hat-nyolcsoros dallamokban a közvetlenül megelőző XVIII. századi dallamokkal szemben rögtön megmutatkozik a stilisztikai törésvonal: a zeneszerző általában máris nem tud lemondani a nagy ambitusról, s ha nem is pattogó, induló jellegű a ritmusa, mégis menetelős; vagy ha pátosza még nem bántó, de azért „ki akar fejezni” valami nagyot: ünnepélyességet, áhítatot. Azt is megkockáztatom, hogy az angol szerző fülében ott lehet a német korál vagy a felvilágosodás kori pietista énekköltés dallameszménye.

Az angol metodista-baptista Th. Clark éneke¹² és a „Dismissal” (1845)¹³ dallam angol metodista (?) szerzőé. Ünnepélyes-komor az „Ewing” (1853).¹⁴

¹¹ BGY210 (=ÚH495, *Jesus meek and gentle*, RÉ469, ford. Csomasz Tóth Kálmán: *Jézus, nyájas és szelíd*) (75, 84, eredetileg 65 65). A szerzőkről ld. CSOMASZ TÓTH KÁLMÁN: *Discsérjétek az Urat*, 227). Az eredeti szöveg szótagszámát a fordítás megszaportotta s ennek megfelelően az eredeti dallam két melizmáját föl kellett oldani, ráadásul a 3. és 4. frázis határát is áthelyezték. Így se, úgy se sikerült jelentős éneket faragni belőle. George Rundle Pryenne (így, és nem Pryenne!) (1818–1903) Plymouth Szent Péter-templomának lelkésze volt. Csomasz Tóth Kálmán becsületesen leírja, hogy az „anglo-katolikus oxfordi mozgalommal” való kapcsolata miatt ellenségesség vette körül, és szűksége lehetővé tette a jézusi nyájasságra és szelídségre. Ettől a vers még csak versike maradt, de a legtöbb angol énekeskönyvben benne van. A NEH44 viszont egy másik szöveget társít Kenneth G. Finlay (1882–1974) dallamocskájához. A skót, hajóépítőből lett zenetanár és dallamszerző több, népies hangvételűnek szánt dallama került be az 1951-es kongregacionalista énekeskönyvbe (*Congregational Praise*. Congregational Union of England & Wales, 1951).

¹² BGY482 (=ÚH367), (87 87 77), 4/4. Thomas Clark (1775–1859) „canterbury-i metodista, majd baptista karmester,” a nonkonformista énekszerzés meghatározó alakja a XIX század elején, ld. MEZ XIII (2005/2006) 264. A dallamhoz nem angol eredetű szöveget társítottak a magyar baptista énekeskönyvekben.

¹³ BGY459 (=ÚH342, Hallelujah!158: *Óh Jehova, vezess minket*; a HH446 óta baptista énekeskönyvekben is; mintegy-liturgikus helye szerint fennállva énekelt záróének), (87 87 87), 4/4. William Letton Viner (1790–1867) ifj. Charles Wesleytől tanult, anglikán templomokban volt orgonista. 1859-ben Amerikába vándorolt ki. (Pontos vallási hovatartozását nem tudom eldönteni.) A dallamot angolszász könyvekben John Fawcett (1739–1817) George Whitefield hatására megtért, metodistává lett, később baptista lelkész *Lord, dismiss us with your blessing* kezdetű szövegével éneklék; a magyar könyvekben hozzá társított szövegnek, William Williams (1717–1791), metodizmus-közelé énekköltő walesi (vels) nyelvű versének (87 87 47!) egykorú (Peter Williams, 1727–1796) angol fordítását a NEH368 a „Cwm rhondda” dallammal hozza. Ld. még MEZ XIII (2005/2006) 264.

¹⁴ HH477=ÚH464. A BGY-ből kimaradt: a magyar baptista gyakorlatban méltóságteljes lassúságra szoktatott, temetési éneket a halottasba helyezték át (ME32) Az aberdeeni születésű műkedvelő muzsik, később katona Alexander Ewing (1830–1895) fiatalkorában, 1853-ban komponált, dallama (St Bede) 3/2-es volt. A jelentősebb Monk azonban (ld. következő jz.) 4/4-esre komolyította, bár ezt az új változatot (először: *Hymn Ancient and Modern*, 1861) Ewing polkának tartotta., mégis ez viseli a nevét. Anglikán (NEH381) s más énekeskönyvekben J. M. Neale szövegével terjedt el, de a mennyei Jeruzsálemről szóló középkori szöveg (Cluny-i Bernát) átköltését nem temetésekre szokás szánni. John Mason Neale (1818–1866) az anglo-katolikus Oxfordi Mozgalom jelentős énekköltője volt. Néhány saját s több tucat latinból vagy görögből adaptált szövegét éneklék az anglikánok. A MEZ XIII (2005/2006) 486. oldalon a dallam keltezése (1953) sajtóhiba.

212. Jeruzsálem gyöngyökből . . .

A város pedig tiszta arany . . . János jel. 21, 18.

Lassan.

Ewing A.

1. Je - ru - zsá - lem gyöngyökből, A - ranyból é - pí - tett, Te szent ki - rá - lyi
 2. Ott zeng a fé - nyes té - ren A Bá - rány é - ne - ke, Szent hév - ben ég a
 3. Ki itt e föl - dőn küzdött, A győzők közt lesz ott, Ki szen - ve - dett e
 4. Megvál - tot - tak or - szá - ga, A böl - do - gok ho - na, Te vagy a fá - radt

vá - ros, Szív - ből kö - szön - te - lek! Oh az ö - röm, gyö - nyör - nek Bő -
 szí - vek Test - vé - ri ér - ze - te, Fe - hér ki - rá - lyi szék - nél Dia -
 föl - dőn, Az ott ö - rül - ni fog, A könnyű ke - tő - ről - ve, Pa -
 szí - vek Nyu - gal - mi ott - ho - na! Oh a - ki vé - red á - rán Meg -

sé - ge milye - het Ott, a - hol ma - ga Is - ten Vi - lá - gít nap - he - lyett?
 zen - gő szó - za - tok, Győzel - mi ko - ro - ná - ról Győzel - mi fény ra - gyog.
 nasz nem hal - la - tik, A vá - gyak tel - je - sül - ve, Szi - vek - beti údv - la - kít.
 vál - tot - tál U - runk, Vezess e - szép Si - on - ba, Vezess el Jé - zu - sunk.

Az „Eventide” (1861) a kor egyik leginkább vállalható anglikán éneke: az emmausi tanítványok történetét felidéző esti, illetve halálközeli tematikájú vers megkívánta a visszafogottságot.¹⁵ Nem mondható komolytalannak, csak a sok hangismétlés miatt nehézkes a „Leominster” (1862)¹⁶ dallam; hosszústrófás oktató szövege nem súlyos, inkább lomha. Az Egyház komoly teológiai témáját megverselő anglikán szöveghez még a XIX. század második harmadának végén is valamiféle komoly, de „svungos” angol „korál” képzelet társulhatott a metodista Charles Wesley anglikán unokájának zenei fantáziájában, mint azt az „Aurelia” (1864) mutatja.¹⁷ Angliában hihetetlenül lelkesen énekelik, és méltán.

¹⁵ BGY409 (*Abide with me*, HH520=ÚH409, *Maradj velem, mert immár alkonyul*), (10 10 10 10), 4/4, NEH 331. William Henry Monk (1823–1889) anglikán orgonista, a King’s College karnagya, egyházzenesz, a meghatározó fontosságú *Hymns Ancient and Modern* (1861) szerkesztője, Henry Francis Lyte (1793–1847) pedig szegények közt buzgólkodó anglikán lelkész volt. A „bethániás” (Hozsanna173) ének 1847-ben íródott szövegének keletkezés- és fordítástörténetéről és a dallam-szerzőről a RÉ511 kapcsán ld. CSOMASZ TÓTH Kálmán: *Dicsérjétek az Urat*, 238. Védelmembe vetem a két történelmi protestáns egyházon kívül (RÉ511, EÉ121) a szabadegyházi (baptista, metodista, testvérgyülekezeti, őskeresztény, evangéliumi pünködsdi, adventista) énekeskönyvekben, különböző fordításokban (a reformátusok Áprily Lajos, a baptisták hajdani egyházelnöke, az Emericus írói álnéven publikáló literátor, Somogyi Imre hangulatosabban rímelő fordításában) közölt éneket: MEZ XIII (2005/2006) 485. — Nem Monké a tévesen neki tulajdonított BGY257. William M. Runyan 1923-ban megjelent dallamától, a XX. századi keresztény könnyűzene eme korai darabjától („méltó” párja a BGY138...) a tisztes konzervatív egyházzenesz viszolygott volna.

¹⁶ BGY314 (*Make me a captive, Lord*, HH611=ÚH222): DSM (66 86 66 86). A dallamot George William Martin (1828–1881) kórusművéből (*The Pilgrim Song*, 1862) adaptálták. A dallamot 1876-ban fölvevették a Wesleyan Tune-Book-ba „ismeretlen szerző” megnevezéssel. Az akkor még jócskán életben levő szerző peres eljárással fenyegetőzve 10 guinea-t követelt a kiadótól, amelyet Jobson tiszteletes, a szívélyes öreg úriember zokszó nélkül ki is fizetett neki. (A történetet ld. James T. LIGHTWOOD: *The Music of The Methodist Hymn-Book being the story of each tune with biographical notices of the composers*. London 1935, az 542-es tételhez, 330.) A magyar énekeskönyvekben ráénekelte szöveget George Matheson (1842–1906) a presbiteriánus Church of Scotland kiváló emlékező-tehetségű világtalan lelkésze írta. A „Llanlyfni” dallamhoz (pl. *The Methodist Hymn-Book with Tunes* 1933 és újabb lenyomatai) vagy mindkettőhöz (pl. a presbiteriánus *The Church hymnary* 1927) is szokás társítani. Nálunk szintén a belmissziói mozgalom terjesztette (Hallelujah!391).

¹⁷ BGY404 (*The Church’s one foundation*, a Hallelujah!16. Csomasz Tóth Kálmán átdolgozásában és részben fordításában: *Az egyháznak csak Jézus a fundámentoma*, RÉ392=ÚH281), (76 76 76 76), 4/4, NEH167 (más szöveggel). Samuel Sebastian Wesley (1810–1876) a Chapel Royalban és a londoni Szent Pál-székesegyházban énekesfiúként kezdte, később több fontos helyen orgonista volt, 1850-től a Royal Academy-ban tanított. Szép számú anthemet és „himnusz”-dallamot írt. Tévesen tartottam metodistának: MEZ XIII (2005/2006) 485. A szövegíró is anglikán: Samuel John Stone (1839–1900) 1866-ban írt verse a lelkésznek az Apostoli hitvallás cikkelyeire írt ciklusából (*Lyra Fidelium. Twelve Hymns of the Twelve Articles of the Apostle’s Creed*. London 1866) vététt. — A sorozat egy korábbi részében (ld. MEZ XIII (2005/2006) 485), elfogadva a himnológiai adatot, S. S. Wesley énekeként írtam egy ritmikai bonyodalmakkal (felütés, minden harmadik negyed triola, 2-1 szótagelosztással), lassú, erotikus ringatózással botránkoztató, világias hangzású szerzeményről (BGY297=HH386=ÚH534: *Jézus, lelkem Megváltója*): (87 87), 3/4, felütéssel. Charles Wesley ismert versének szövegkezdetete: „Jesus, lover of my soul” (1740, ld. NEH383 két dallammal) más szótagszámú, mint a közölt dallam, így eredetileg nem tartozhattak össze. Sok S. S. Wesley-dallam ismeretében kizárt, hogy a dal a rendes anglikán egyházzenesz férfiú fércműve legyen. „Bethániás” énekként: Hallelujah!118; innen eredhet a téves tulajdonítás („Wesley C.”) Elnézést!

A pontozás frissebbé teszi a dallamot, de nem indulószerű, ha az AA^vBA^v forma szárazföldi fegyelmet sugall.¹⁸ Egészen indulószerű, csaknem csatadal viszont már a „Tiding” (1875).¹⁹ A triola- és pontozott nyolcad-tizedhatodos melizmákkal tűzdelt, bonyolult ritmikájú „Ebenezer (Ton-Y-botel)”²⁰ pompóz dallam. Ünnepestése hamis, pátosza a viszketeg füleké. Még a XX. században is megkísérlik viszont fölhasználni a régieskedést: „Camacha” (1919).²¹

A „hagyományos angol dallamnak” nevezett dalokról egy későbbi részben írok. Dallamvezetésben hasonlóságot mutatnak az előbbiekkal.

Amerika. XVII. századi angol metodista-anglikán szövegíró és XIX. századi amerikai protestáns dallamszerző sikerült műve a „Toplady” (1832)²² dallam

¹⁸ BGy490 (=ÚH369, *In Christ there is no East or West*; a szöveg, más dallammal, az evangélikus *Keresztény Énekeskönyvből*, 1955: *Nincs Krisztusban Kelet, Nyugat*): DCM (86 86 86 86), 4/4. A dallamszerző —ha valóban ő volt, mert eddig nem sikerült föllelnem a dallamot— Charles Henry Purday (1799–1885) egy londoni skót presbiteriánus templom énekvezére, zeneműkiadó volt. Az ének 1908-as szövege William Arthur Dunkerley (álnév: John Oxenham, 1852–1941) író, hegymászó, egy londoni kongregacionalista gyülekezet diakónusa költeménye. Mai énekeskönyvekben más dallamokkal szerepel („Manchester”, NEH480). A fordítóról ld. MEZ XIII (2005/2006) 486.

¹⁹ BGy481 (=ÚH375, *O, Zion, haste, Hallelujah!*) (11,10,11,10+9,11), 4/4. Az ének keletkezéstörténetéről a RÉ481 fordítója, Csomasz Tóth Kálmán is ír: *Dicsérvjétek az Urat*, 208. A szöveg (1868, refrénje: 1871) írója, a Londonban született Mary Ann Faulker (1834–1923) John Thomson felesége lett 1961-ben, neve ezért M. A. Thomson formában szokott szerepelni (s nem A. M. Thomson, mint a baptista énekeskönyvekben). 12 gyermeke közül 5 kisgyermekként meghalt. 1881-ben Amerikába vándoroltak ki. A philadelphiai (episzkopális) Church of the Annunciationhoz tartozott. James Walch (1837–1901) kongregacionalista, metodista és anglikán templomok orgonása, valamint egy szimfonikus zenekar karmestere volt. — Nem vagyok egészen biztos abban, hogy az egyébként kompromisszumaiban is biztos ízlésű Csomasz Tóth Kálmánt itt nem hagyta-e cserben az ítélőereje. Hallelujah!-ének ez úgy, ahogy van. Semmivel nem jobb.

²⁰ BGy160 (=HH526=ÚH129) (87, 87), 4/4. A dallam kelta borongóssága talán annak tudható be, hogy szerzője, Thomas John Williams (1869–1944) a dél-walesi Llanelli vels nyelvű baptista gyülekezeteiben volt orgonista. A szövegről ld. MEZ XIII (2005/2006) 486. W. E. Wink kiléte?

²¹ BGy 220 (=ÚH158, *Teach me Thy way, O Lord*), (64 64 66 64), 3/4. Itt is tévedett CSOMASZ TÓTH Kálmán: *Dicsérvjétek az Urat*, 230 (a RÉ479-ről), a „bethániás” dallamot nem nevezném „kedves”-nek, különösen nem az indulószerű kezdet után a fölfelé igyekvő, de egyre pesszimistább szekvenciáit. Sokat mond a lelkiségről, amely ezt éneklí csatadalaként. A szöveg sem sikerült: a zeneszerző, a talán anglikán, vidéki egyházenész Benjamin Mansell Ramsey (1849–1923) által írt eredeti szövegben nyoma sincs a magyar szöveg teológiai csúsztatásának: „Hinni taníts” (?) helyett „A te utaidra taníts meg engem”. (Biblikus ez lenne: „Segíts, Uram, az én hitetlenségemben”, vagy „Adj hitet”...) Vajon ez a szöveget átköltő (?), nekem ismeretlen Ray Mascher lelkén szárad?

²² BGy233 (=HH120=ÚH143, MÉ31), (77 77 77), 3/4. A metodista hatásra megtért, de kálvinista nézeteket valló (s emiatt az arminianus, vagyis szabad akaratot hangsúlyozó Wesley-fivérekkel is vitázó) anglikán, majd 1775-től kálvinista lelkész August Montague Topladyról (1740–1778) és a New Yorkban tevékenykedő presbiteriánus, 1000 dallamot és 600 szöveget szerző és az első jelentős amerikai zenei értekezést író (1822) Thomas Hastingsről (1784–1872) ld. CSOMASZ TÓTH Kálmán: *Dicsérvjétek az Urat*, 222–223, a RÉ458 miatt (a neves himnológus fordította újra a belmissziós éneket); ld. még MEZ XIII (2005/2006) 264. Toplady a verset már az egyik londoni francia kálvinista templombeli prédikátorsága alatt írta (1776). — Jellemző elhatárolódás, hogy e nemzetközi sláger a mérvadó anglikán énekeskönyvben nem található meg, míg a szöveget a „Petra (vagy Redhead 76)” (1853) szintelen-szagtalan dallamcskával éneklí (NEH445).

a *Rock of Ages cleft for me* szöveggel; a szabadegyházi jellegű kereszténységen kívül is elterjedt a protestantizmusban. Viszonylagos mértéktartása mellett is egyértelműen az „ébredési énekek”, a „sankey”-k stílusát előlegezi meg.

Korábban²³ azt mondtam, és állom is, hogy az amerikai presbiteriánus Lowell Mason²⁴ „Olivet” (1830),²⁵ „Uxbridge” (1830),²⁶ „Laban” (1830)²⁷ dallamai még beférnek ebbe a kategóriába. A „Ferguson” (1843)²⁸ is hagyományosan hajladozik. A „Gordon” (1876)²⁹ dallam hajladozása viszont már szalonzene-nyánus. A „Beecher” (1870)³⁰ dallam, mely Charles Wesley egy szövegét hordozza (vagy inkább ez azt), már egy vonással túl is lendül a pátoszon: daktílusaival indulószerű.

(Folytatjuk)

²³ MEZ XIII (2005/2006) 484–485.

²⁴ (1792–1872). Masont az amerikai egyházzene atyjának tekintik. Több mint 1600 éneket szerzett, s nem keveset ma is énekelnek. Az amerikai zenei nevelés első jelentős alakjának tartják, aki nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az amerikai közoktatásba bevezessék a zeneoktatást. Élete nagy részében a New York városi „Fifth Avenue Presbyterian Church” zenei életét vezette. A hivatásos kórusok éneke helyett arra helyezte a hangsúlyt, hogy a gyülekezet énekeljen orgonakísérettel.

²⁵ BGy236 (*My faith looks up to Thee*, 1830, „bethániás” ének is, majd Csomasz Tóth Kálmán fordításában RÉ466=ÚH157: *Rád tekint már hitem*): (664 6664), 4/4. A szövegíró: Ray Palmer (1808–1887). Az amerikai kongregacionalista lelkészről ld. CSOMASZ TÓTH KÁLMÁN: *Dicsérjétek az Urat*, 225–226. A dallamot egyes források 1832-esnek tartják.

²⁶ BGy398 (=ÚH266) és 509 (=ÚH388) (mindkettő ráalkalmazott magyar szöveg), LM, 2/4.

²⁷ BGy385 (=ÚH259): SM, 4/4. A SM mutatja a régiességét! George Heath (1750–1822) angol presbiteriánus, majd unitárius lelképásztor volt.

²⁸ BGy370 (=ÚH245): SM, 3/4. Az amerikai George Kingsley (1811–1884) előbb szentháromság hívő, majd unitárius-univerzalista tanítású kongregacionalista templomok orgonistája és zetanár volt Bostonban. Dallamáról és a magyar szövegírőről ld. XIII (2005/2006) 485–486.

²⁹ BGy368 (=HH455=ÚH234, MÉ21, *My Jesus, I love Thee*), (11 11 11 11), 4/4. Adoniram Judson Gordon (1836–1895) amerikai baptista lelkész, énekeskönyvszerkesztő (pl. *The Coronation Hymnal* 1894) dallama; a fiatalon elhunyt kanadai (montréali) metodista William Ralph Featherstone (1846–1873) 1864-os (!) vagy még korábban írt szövege látszólagos hasonlósága ellenére távol van a misztikus szerelmi költészet színvonalától.

³⁰ BGy211 („bethániás” ének, Hallelujah!248=HH592=ÚH154=BGy211): (87 87 87 87), 4/4. A dallamot John Zundel (1815–1882) német származású amerikai orgonista írta. Zundel 1847-ben emigrált Amerikába, s előbb a Brooklyn (New York) unitárius, majd Plymouth kongregacionalista templomában orgonált. Itt prédikált a dallam „névadója”, a XIX. század egyik leghíresebb amerikai egyházi szónoka és rabszolgaságellenes politikusa, Henry Ward Beecher, akinek egyik leánytestvére, Harriet Beecher Stowe írta a Tamás bátya kunyhóját. Zundel segített kiadni Beecher *Plymouth Collection of Hymns* című gyűjteményét, zenepedagógusként és -szerzőként is működött. Halála előtt nem sokkal visszatért német hazájába. A dallamot Frances Ridley Havergal (1836–1879) anglikán énekirónő (aki híres volt arról, hogy a zsolnárokat, Ézsaiást és az Újtestamentum nagy részét fejből tudta) *Church of God, belov'd and and chosen* (*Redemption Hymnal*= RH680), vagy George W. Frazer (1830–1896), aki banki tevékenységét hagyta ott az evangelizációért, 1904-ben megjelent *God, our Father, we adore Thee* (BH3), illetve Charles Wesley *Love Divine, all loves excelling* kezdetű (BH58) versére is alkalmazzák. Ez utóbbit anglikán (NEW408) és pünkösdi (RH71) énekeskönyvek William Penfro Rowlands (1860–1937) „Blaenwern” (1905) dallamával közlik. — Az új énekeskönyvben még egy mostanában költött szöveget is ráhúztak (BGy476).